

STORTINGET

Innst. 289 S

(2022–2023)

Innstilling til Stortinget
fra utdannings- og forskningskomiteen

Dokument 8:145 S (2022–2023)

Innstilling fra utdannings- og forskningskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Himanshu Gulati, Terje Halleland, Dagfinn Henrik Olsen og Roy Steffensen om innføring av fritt skolevalg i hele landet

Til Stortinget

Sammendrag

I dokumentet fremmes følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen innføre fritt skolevalg over hele landet.»

Det vises til dokumentet for nærmere redegjørelse for forslaget.

Komiteens behandling

Komiteen har invitert til skriftlige høringsinnspill i saken. De skriftlige høringsinnspillene er tilgjengelige på sakens side på stortinget.no.

Kunnskapsminister Tonje Brenna har uttalt seg om forslaget i brev av 15. mars 2023. Brevet følger som vedlegg til innstillingen.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Jorodd Asphjell, Sigurd Myrvoll,

Lise Selnes og Elise Waagen, fra Høyre, Margret Hagerup, Kari-Anne Jønnes og Jan Tore Sanner, fra Senterpartiet, Maren Grøthe og Marit Knutsdatter Strand, fra Fremskrittspartiet, Himanshu Gulati, fra Sosialistisk Venstreparti, Freddy André Øvstegård, fra Rødt, lederen Hege Bae Nyholt, og fra Venstre, Abid Raja, viser til representantforslaget.

Komiteen mener det er viktig at elever over hele landet, uavhengig av hvor de bor og hvem de er, får tilbud om videregående oppøring av høy kvalitet og med bredde i tilbudet. Komiteen peker på at fullført og bestått videregående opplæring er avgjørende viktig for innpass i arbeidslivet og som grunnlag for et aktivt og godt liv. Alle fortjener like muligheter, og komiteen mener det er viktig at fylkeskommunene sikrer alle elever tilgang til en bred vifte av fag, gjerne i samarbeid med regionalt næringsliv.

Komiteen viser til at ikke alle skoler er universelt utformet, og peker på viktigheten av at fylkeskommunale opptaksmodeller ikke blir til hinder for valg av skole tilpasset funksjonsnivå. Videre vil komiteen peke på at motivasjon er viktig for gjennomføring av det videregående skoleløpet, både studiespesialiserende og yrkesfaglig. Komiteen mener derfor det er viktig at fylkeskommunene strekker seg langt for å etterkomme elevenes ønsker om skolevalg.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt, viser til at fram til juni 2021 praktiserte fylkeskommunene ulike inntaksordninger, men regjeringen Solberg ville endre dette og innførte nasjonale regler som påla alle fylker å innføre karakter-

basert inntak som inntaksmodell. Flertallet viser til at regjeringen, i tråd med Hurdalsplattformen, opphevet dette pålegget slik at fylkeskommunene selv fortsatt skal få bestemme inntaksmodell til de videregående skolene. Flertallet viser til at inntaksmodell til videregående skole, og skole- og tilbudsstrukturen, er av de viktigste virkemidlene fylkene rår over når de skal utforme et skoletilbud til beste for elever, lokalsamfunn og arbeidsliv i sine regioner.

Flertallet vil påpeke at fylkene er forskjellige, de har ulike utfordringer og ulik geografi som gjør at det ikke er hensiktsmessig å ha én inntaksordning for hele landet. I mange fylker er det store avstander. Ved å påtvinge disse fylkene karakterbasert inntak, slik forslagsstillerne tar til orde for, risikerer man at elever må pendle langt for å komme til skolen. Flertallet mener det er viktig at elevene ikke har for lang reisevei til skolen, og i et langstrakt land som Norge er det en stor fordel at dette kan vektlegges når fylkene avgjør inntaksmodell.

Flertallet vil understreke at gode inntakssystemer i videregående skole vil måtte balansere mellom ulike hensyn, som elevenes valg, søkning til skolene, tilgang på lærerkrefter, dimensjonering ut ifra arbeidslivets rekrutteringsbehov, behov for å opprettholde spredt bosetning og fylkenes økonomi. En sentralt pålagt modell for såkalt «fritt skolevalg» vil være rigid og frata fylkene nødvendig fleksibilitet. Et såkalt fritt skolevalg representerer i praksis ikke reell frihet, verken for elevene eller skoler og regionene for øvrig. Tvert imot kan det gi negative konsekvenser i form av økt segregering og økte forskjeller og nedbygging av linjer eller skoler. Dette vil særlig kunne skje i distriktsfylker som har satset på å opprettholde en desentralisert skolestruktur. Flertallet mener landets dyktige fylkespolitikere har bedre kjennskap til næringsliv og regionale fortrinn og er de som best vet hvordan inntaket bør organiseres i de respektive fylkene. Flertallet minner om at det var stor motstand mot å innføre nasjonale regler om karakterbasert inntak, der blant annet Utdanningsdirektoratet og Elevorganisasjonen anbefalte at fylkene bør bestemme inntaksmodell selv for å kunne ta hensyn til lokale variasjoner.

Flertallet vil understreke at elevene fortsatt har mulighet til søke på videregående skoler i andre fylker enn hjemfylket dersom de ønsker det, og at fylkeskommuner som har ledig kapasitet, har plikt til å gi tilbud til søkere som er hjemmehørende i andre fylker.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre ønsker å gi elevene mer innflytelse og større frihet og støtter derfor at det innføres fritt skolevalg i hele landet.

Disse medlemmer understreker viktigheten av at fylkene som skoleeier sikrer høy kvalitet ved alle fylkets videregående skoler. Samtidig mener disse med-

lemmer at elevene i hele landet må sikres større mulighet til selv å velge hvilken skole de vil gå på. Valg av videregående skole kan være et livsdefinerende valg, og disse medlemmer mener derfor det både er viktig og naturlig at elevene sikres større valgfrihet og ikke skal styres av hvor foreldrene har valgt å bosette seg. Disse medlemmer peker på at det er stort behov for kompetanse i arbeidslivet, og at det er viktig for den enkelte og for samfunnet at flest mulig fullfører og består et planlagt løp i videregående opplæring. Disse medlemmer peker på at motivasjon er en viktig faktor for at flere elever vil fullføre videregående skole, og mener at det å få muligheten til å velge skole vil gi mer motiverte elever.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Venstre peker på at en forutsetning for at det skal være til alle elevers beste, er at de nasjonale reglene legger opp til at fylkeskommunene enten må ha fritt skolevalg i hele fylket eller fritt skolevalg innenfor fastsatte inntaksområder. Disse medlemmer peker på at Norge er et land med store regionale forskjeller og avstander, og at det derfor er klokt at fylkene kan gjøre tilpasninger i regelverket.

Komiteens medlem fra Fremskrittspartiet vil vise til partiets ideologiske utgangspunkt om at elevene skal settes i sentrum i skolen og gis mest mulig makt over egen hverdag. Dette medlem vil også vise til at regjeringen Solberg kort tid før valget i 2021 innførte nasjonale regler som innebar at fylkeskommunene enten måtte ha fritt skolevalg i hele fylket eller fritt skolevalg innenfor fastsatte inntaksområder, men at regjeringen Støre i november 2021 valgte å oppheve de nasjonale reglene om karakterbasert inntak.

I motsetning til venstresiden mener dette medlem at elevene selv bør få bestemme hvilken skole de vil gå på, og at fritt skolevalg gjør at elevene kan søke seg til de videregående skolene de selv ønsker å gå på, uavhengig av hvor de bor eller hvor skolene ligger. Dette medlem vil derfor innføre et helt fritt skolevalg over hele landet, i tråd med forslagsstillerens forslag, og mener at dette er det mest desentraliserende grepet som kan gjøres, ettersom det flytter makten bort fra politikere og over til hver enkelt elev.

Dette medlem vil vise til at rød-grønne flertall i en rekke fylkeskommuner, som blant annet Viken og Vestland, de siste årene har fjernet fritt skolevalg for sine ungdommer, med store konsekvenser for fylkenes ungdommer. Dette medlem vil også spesielt trekke frem TV2s reportasje om en 15 år gammel jente fra Sande i Sunnfjord, som gjennom flere år hadde jobbet målrettet og hardt for å komme inn på idrettslinja på Sogndal vgs. for å følge sin drøm om å satse på fotball, men som til tross for et karaktersnitt på 5,2 ble nødt til å flytte på

tvers av landet og velge en privatskole for å oppnå sin drøm, ettersom det rød-grønne flertallet i fylket avvirket fritt skolevalg (TV2 12. august 2021).

De tte medlem har tro på at fritt skolevalg vil gjøre at skolene må satse på økt innovasjon og kreativitet for å fremstå attraktive og tilby det beste tilbudet til elevene.

De tte medlem vil også vise til forslagsstillernes uttalte intensjon om å avgrense maksimal reiseavstand for den enkelte elev, slik at ikke elever skal måtte ha unødig lang reisevei til skolen dersom de selv ikke ønsker det. De tte medlem mener at det bør utarbeides en garantiordning i tråd med denne intensjonen dersom representantforslaget blir vedtatt.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre vil trekke frem forslagsstillernes betraktninger om at fylkes- og kommunegrenser ikke nødvendigvis best representerer naturlige bo- og arbeidsområder, og at fritt skolevalg i hele landet sikrer valgfrihet slik at man ikke er prisgitt postnummeret sitt eller hvilket fylke man bor i.

Disse medlemmer vil også trekke frem det viktige aspektet rundt sosial mobilitet som ligger i fritt skolevalg, både for å bidra til å redusere sosial segregasjon mellom skolene ved at den enkelte elev gjennom eget ønske og egen innsats kan velge skoler i andre geografiske områder enn sitt eget sosiale nærmiljø, og for å gi en mulighet til å velge bort skoler hvor man opplever utfordringer rundt miljøet eller for eksempel mobbing.

På denne bakgrunn fremmer disse medlemmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen innføre fritt skolevalg i hele landet.»

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt viser til at Sosialistisk Venstreparti og Rødt ikke ønsker å ha et opptakssystem som kun er basert på karakterer. Disse medlemmer ønsker å sikre fylkeskommunenes rett til å vedta egne opptakssystem for videregående opplæring, og det skal ikke tvinges gjennom utelukkende karakterbaserte opptakssystem.

Disse medlemmer viser til det skriftlige høringsinnspillet fra Kommunesektorens organisasjon (KS), som påpeker at forslaget vil innebære en statlig detaljstyring som vil forhindre gode lokale løsninger både

for elever og regional utvikling. KS oppfordrer i sitt høringsinnspill komiteen til å ikke begrense det lokale handlingsrommet i en sak hvor både lokal administrasjon og lokal politikk virker på en god måte.

Disse medlemmer viser videre til det skriftlige høringsinnspillet fra Utdanningsforbundet, som stiller seg sterkt kritisk til forslaget. Utdanningsforbundet påpeker at et forslag om fritt skolevalg i realiteten er et rent karakterbasert opptak. Dette mener Utdanningsforbundet fører til en forfordeling av de sårbare elevene, for mens de elevene som har aller best karakterer, får gode muligheter med et rent karakterbasert opptak, innskrenkes valgmulighetene for de andre elevgruppene, og spesielt de som strever mest og er mest sårbare fra før.

Disse medlemmer deler bekymringene fremlagt av KS og Utdanningsforbundet. Et opptakssystem bør bestemmes ut fra de lokale behovene og forutsetningene i fylkeskommunene, og ikke pålegges stramme rammer av Stortinget.

Forslag fra mindretall

Forslag fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen innføre fritt skolevalg i hele landet.

Komiteens tilråding

Komiteens tilråding fremmes av medlemmene i komiteen fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til representantforslaget og rår Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

Dokument 8:145 S (2022–2023) – Representantforslag fra stortingsrepresentantene Himanshu Gulati, Terje Halleland, Dagfinn Henrik Olsen og Roy Steffensen om innføring av fritt skolevalg i hele landet – vedtas ikke.

Oslo, i utdannings- og forskningskomiteen, den 18. april 2023

Hege Bae Nyholt

leder

Kari-Anne Jønnes

ordfører

Vedlegg

**DET KONGELIGE
KUNNSKAPSDEPARTEMENT**

Kunnskapsministeren

Stortinget
Karl Johansgate 22
0026 OSLO

Deres ref

Vår ref

Dato

23/1146-

15. mars 2023

Representantforslag nr 8:145 S (2022-2023) om innføring av fritt skolevalg i hele landet

Som representantene viser til har fylkeskommunene valgt ulike inntaksmodeller til videregående opplæring. Dette mener jeg er et uttrykk for at fylkene er forskjellige, for eksempel med hensyn til geografi og skolestruktur. Samtidig vil jeg understreke at det er fordeler og ulemper med alle inntaksmodeller, og at det er mange hensyn som skal ivaretas.

Det representanten omtaler som fritt skolevalg innebærer i realiteten et karakterbasert opptak. I noen fylkeskommuner passer dette bra. Særlig i fylker uten store avstander og med mange videregående skoler. I fylkeskommuner der det derimot er store avstander mellom skolene, kan et system med karakterbasert opptak føre til at elever med lave karakterer fra grunnskolen ikke kommer inn på en skole som ligger i nærheten av der de bor. Elever kan da måtte reise langt for å gå på videregående skole, og noen må kanskje også flytte ut av hjemmet. Dette er uheldig, særlig fordi dette er elevene som har høyeste sannsynlighet for å ikke fullføre videregående opplæring.

Det er et mål at så mange som mulig fullfører videregående opplæring og blir kvalifisert til videre utdanning og arbeid. Derfor gir det mening at hver fylkeskommune får velge en inntaksmodell som passer sitt fylke.

Jeg har tillit til at våre folkevalgte fylkespolitikere gjør gode vurderinger i valg av inntaksmodell. Det er de som har forutsetning for å vite hva som er best for sine elever og sin region. Jeg har derfor ikke tro på at man fra sentralt hold klarer å velge én modell som passer samtlige fylker.

Jeg vil også minne om at det var stor motstand mot å innføre nasjonale regler om fritt skolevalg da forrige regjering sendte forslag om dette på høring i 2019. Alle fylkeskommunene mente at valg av inntaksmodell bør kunne bestemmes lokalt. Siden representantene er opptatt av hva elevene ønsker, vil jeg peke på at Elevorganisasjonens innspill i denne høringen var at det er fylkeskommunene i dialog med elevene som bør bestemme hvilken inntaksordning som passer best.

Jeg står derfor fast ved at det bør være fylkeskommunen, og ikke staten, som bestemmer inntaksmodell og at det er fylkeskommunene som er nærmest til å avgjøre hvilken inntaksmodell som passer best i sitt fylke.

Med hilsen

Tonje Brenna

Dokumentet er godkjent elektronisk og påført statsrådets signatur

